

Arkeologisk utredning vid Korsgatan

Korsgatan 1:14, Hidinge socken, Lekebergs kommun, Närke

Erica Strengbom

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2015:57

ARKEOLOGISK UTREDNING

Arkeologisk utredning vid Korsgatan

Korsgatan 1:14, Hidinge socken, Lekebergs kommun, Närke

Erica Strengbom

Lst dnr 431-3962-2015

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

© 2015 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2015:57

Författare Erica Strengbom

Grafisk form Nina Balknäs@Högtorps Diverse

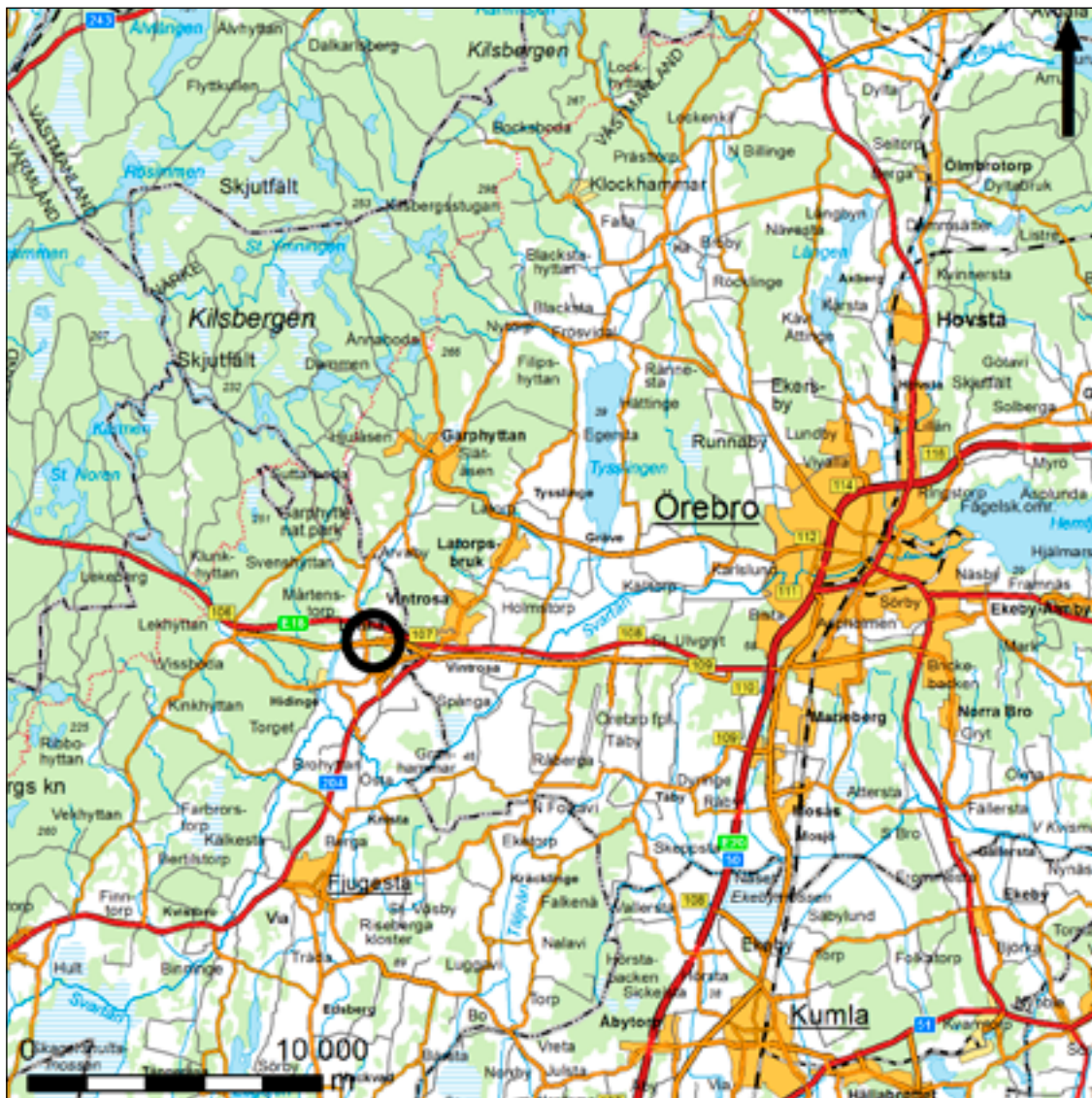
Omslagsfoto Utredningsområdet med sökschakt i förgrunden.
Foto från norr av Erica Strengbom.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_150001

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Kulturmiljö	5
Syfte och frågeställningar.....	7
Metod och genomförande.....	7
Kart- och arkivstudier	7
Utredningsgrävning	9
Resultat	9
Kart- och arkivstudier	9
Utredningsgrävning	10
Tolkning	11
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	11
Referenser	12
Administrativa uppgifter	13
Bilagor	14

Bilaga 1. Schakttabell

Figur 1. Karta över trakten kring Korsgatan med den aktuella undersökningsplatsen markerad med en svart cirkel. Skala 1:250 000.

Sammanfattning

Arkeologgruppen i Örebro AB har på uppdrag av Länsstyrelsen i Örebro län utfört en arkeologisk utredning inom fastigheten Korsgatan 1:14. Fältarbetet utfördes den 16 september 2015. Uppdraget föranleddes av att fastighetsägaren av Lekebergs kommun blivit förelagd att utföra förbättringar av sin avloppsanläggning och avsåg därför att inrätta en ny enskild avloppsanläggning. Då närområdet är fornlämningsrikt bedömde Länsstyrelsen att det fanns stor risk för oupptäckta fornlämningar inom området.

Utredningen bestod av kart- och arkivstudier samt en utredningsgrävning. En genomgång av tidigare utredningar och undersökningar visade att närområdet varit i bruk från stenålder fram till historisk tid. Kartmaterialet från 1700-talet visar att området varit betes- och ängsmark. Utredningsgrävningen omfattade den yta där det planerade avloppet ska anläggas: en smalare yta för avloppsledningen samt en större yta för markbädd och stenkista. Totalt grävdes två schakt om sammanlagt 80 kvadratmeter. Inget av antikvariskt intresse påträffades i schakten.

Inledning

På grund av inrättandet av en ny enskild avloppsanläggning inom fastigheten Korsgatan 1:14 har Arkeologgruppen i Örebro AB utfört en arkeologisk utredning på uppdrag av Länsstyrelsen.

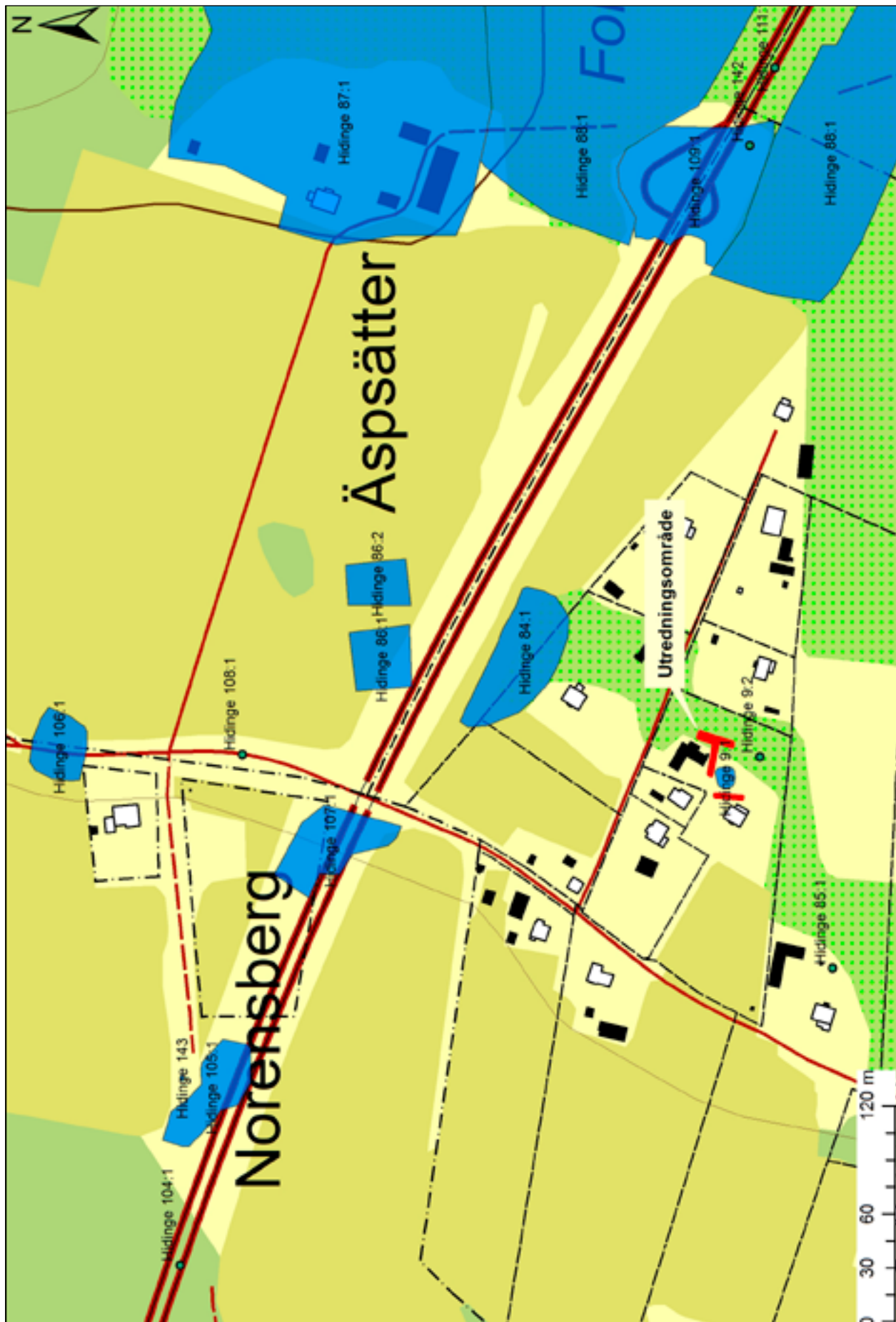
Inom och i närheten av aktuell fastighet finns ett flertal lämningar registrerade i Riksantikvarieämbetets fornminnesregister. De utgörs av gravar, uppgifter om gravar och fossil åkermark. Den aktuella fornlämningsbilden, tillsammans med resultat av tidigare arkeologiska åtgärder i närområdet, indikerade att det inom det nu aktuella området kunde förekomma lämningar från såväl förhistorisk tid som från medeltid. Överläggningar med fastighetsägaren om alternativa placeringar för avloppet har genomförts, men med tanke på markförhållanden och nödvändiga anpassningar till redan befintliga avloppsledningar, har det visat sig svårt att placera avloppet på annat sätt.

Utifrån detta har Länsstyrelsen bedömt att det fanns stor risk för oupptäckta fornlämningar inom området, och att det aktuella området behövde omfattas av en arkeologisk utredning innan byggnads och anläggningsarbeten för den aktuella avloppsanläggningen kunde utföras.

Kulturmiljö

Utredningsområdet är beläget i övergångsbygden mellan västra Närke jordbrukslandskap och det mer höglänta skogslandskapet västerut i Kilsbergen. Det lokala landskapet utgörs av småskaligt jordbruk

Figur 2. Det aktuella utredningsområdet med registrerade fornlämningar markerade Skala 1:300.

avbrutet av skogbeväxta partier. Jordarten i det aktuella området utgörs huvudsakligen av sandig morän. Höjden över havet är cirka 95 meter, vilket innebär att området har varit tillgängligt för bosättning redan under en tidig del av förhistorien.

Utredningsområdet består av en trädgård till fastigheten 1:14 med öppna gräsytor och lövträd. Flera lämningar finns inom och i närheten av fastigheten. I direkt anslutning till platsen för det planerade avloppet finns Hidinge 9:1. Lämningen har omväxlande bedömts som gravhög eller odlingsröse. 20 meter sydost om lämningen finns Hidinge 9:2 som utgör en ungefärlig plats för möjlig grav – en stencirkel bestående av sju till nio stenar. I anslutning till dessa båda lämningar finns ytterligare objekt som troligen utgörs av röjningsrösen – i ett av dem finns dock synliga kalkstenshällar.

Cirka 100 meter sydväst om utredningsområdet ligger Hidinge 85:1. Lämningen utgörs av ett gravfält som består av fyra stensättningar.

Cirka 100 meter nordnordost om utredningsområdet återfinns Hidinge 84:1. Lämningen utgörs av fossil åkermark, men har tidigare även tolkats som gravfält. Lämningen är delundersökt.

Nordost om utredningsområdet påträffas Äspsätter gamla bytomt (Hidinge 87).

I samband med planering och utbyggnad av en ny vägsträckning för motorväg E18 mellan Örebro och Lekhyttan har ett stort antal arkeologiska utredningar, förundersökningar och slutundersökningar genomförts i närheten av det aktuella utredningsområdet.

Syfte och frågeställningar

Syftet med den arkeologiska utredningen var att klargöra i vilken utsträckning som det förekom fornlämningar inom utredningsområdet. Den arkeologiska utredningen omfattade:

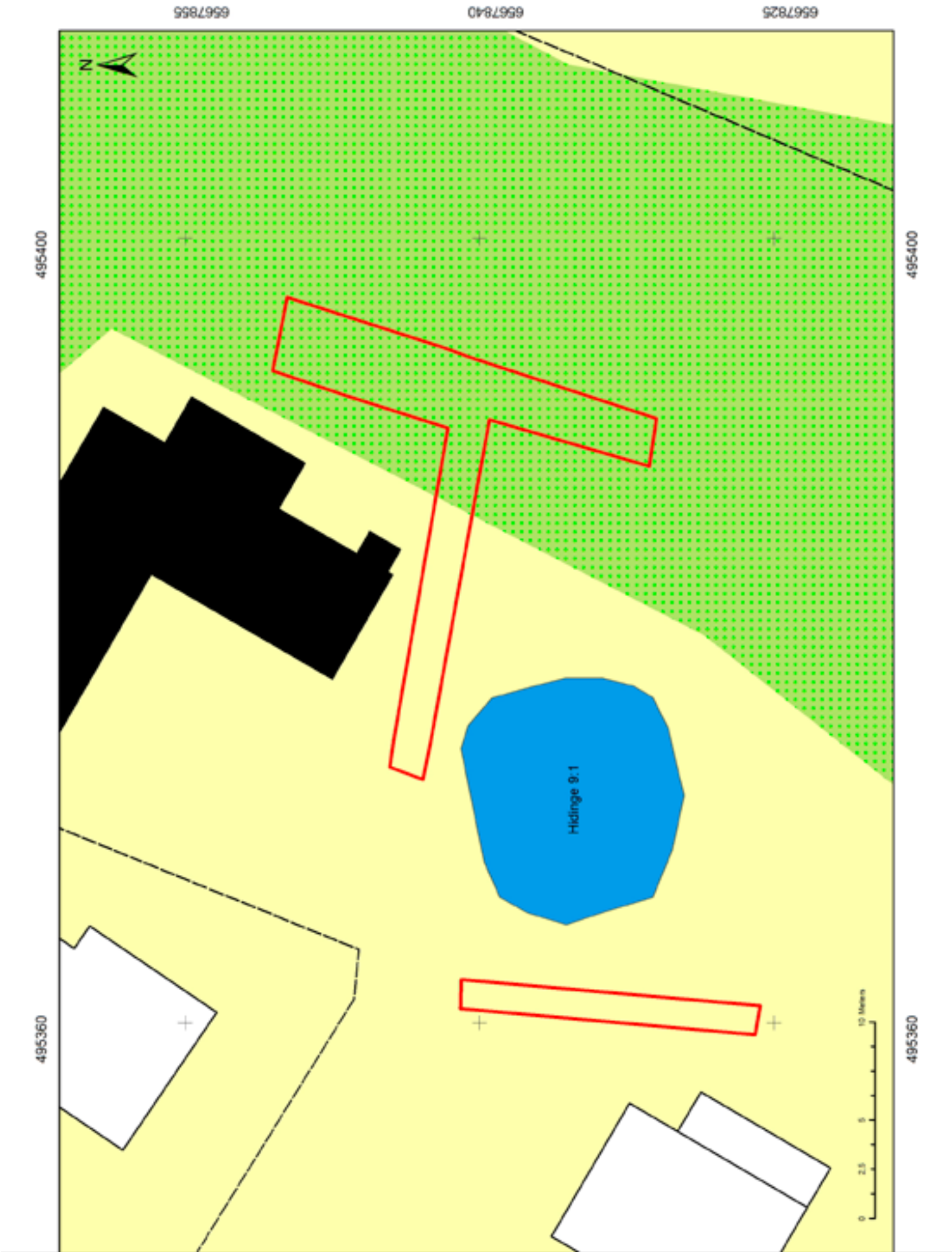
- Arkiv och litteraturstudier, samt kartanalyser. Arbetet omfattade relevant material inför utredningen.
- Utredningsgrävning för att fastställa karaktären av oklara fornlämningar.

Metod och genomförande

Den arkeologiska utredningen utgjordes av två delar. Inledningsvis utfördes kart- och arkivstudier över området, som sedan följdes av en utredningsgrävning.

Kart- och arkivstudier

Kart- och arkivstudierna omfattade en genomgång av de digitala arkiven. Fornsök granskades i syfte att klarlägga den befintliga fornlämningsbilden i området. Vidare gjordes en kontroll av tidigare

Figur. 3 Utredningsområdet. Skala 1:250.

utredningar och undersökningar i området. Lantmäteriets historiska kartmaterial på nätet som innefattar Rikets allmänna kartverk, Lantmäteristyrelsens kartarkiv samt Lantmäterimyndighetens kartarkiv har använts för att analysera det historiska kartmaterialet. Statens Historiska Museums fynddatabas har använts för att spåra eventuella arkeologiska lösfynd i området.

Utredningsgrävning

Utredningsområdet var cirka 80 kvadratmeter stort och var begränsat inom det område där den tilltänkta VA-anläggningen skulle anläggas. På plats utfördes en okulär besiktning av området, där den stora högen Hidinge 9:1 tyvärr inte närmare kunde besiktigas då den var täckt med ett vedupplag, kantstenarna var dock synliga och därmed högens begränsning. Efter konsultation med fastighetsägaren, stakades två schakt ut inom utredningsområdet. Dels ett schakt som grävdes i höjd med bostadshuset och rakt norrut, vilket var platsen för den planerade avloppsledningen. Ytterligare ett schakt grävdes österut mellan Hidinge 9:1 och uthuset. Där markbädden med infiltration och stenkista skulle anläggas öppnades schaktet bredare i nord-sydlig riktning. Den del av området som redan var taget i anspråk för det nuvarande avloppet grävdes inte då bedömningen gjordes att schaktningen för det äldre avloppet grävt sönder ytan. Ytor där elledningar var nedgrävda i marken grävdes heller inte.

Schaktningen skedde med en liten grävmaskin som skiktvis grävde ner till steril orörd mark. Schakten mättes in med RTK-GPS. Mätningarna överfördes sedan till dokumentationssystemet Intrasis. Den skriftliga dokumentationen bestod av schaktbeskrivningar och fotodokumentation. Då utredningen var klar fylldes schakten igen och marken återställdes.

Resultat

Kart och arkivstudier

De sedan tidigare kända lämningarna i området utgörs av förhistoriska boplatslämningar, en järnframställningsplats, gravar, fossil åkermark och röjningsrösen. Även bytomter och torplämningar finns i utredningsområdets närhet.

I samband med nydragningen av E18 utfördes flera arkeologiska utredningar och undersökningar i området. Strax nordnordost om utredningsområdet vid Äpsätter och Korsgatan undersöktes 2005 ett område med medeltida åkermark och röjningsrösen (Hidinge 84). Undersökningen visade att området brukats under hela medeltiden men att odlingen upphört i historisk tid och därefter varit betes- och skogsmark (Westin 2006).

Nordost om utredningsområdet finns Äpsätter gamla bytomt (Hidinge 87) vilken också överensstämmer med dagens Äpsätter gård. Strax söderut finns fyra stensättningar (Hidinge 85) registrerade.

I nordväst har bland annat en stenåldersboplats undersökts: Hidinge 107:1 (Holm 2005). Strax intill har boplatsslämningar och spår av järnhantering från järnålder påträffats: Hidinge 105:1 (Bergold 2005, Lagerstedt 2008). Österut har ett större sammanhängande område med fossil åkermark (Hidinge 88, Vintrosa 78) och boplatsslämningar (Hidinge 109, 110) undersökts. Dateringar som utförts indikerar att marken har brukats från bronsålder till historisk tid. Även här visade kartmaterialet att odlingen upphört under 1700-talet (Kraft 2006).

I rapporten *Medeltida åkerbruk vid Äpsätter och Korsgatan* av Åsa Westin (UV rapport 2006:6) görs en genomgång av kartmaterialet i området som visar att de äldsta uppgifterna som rör Korsgatan är från 1580-talet då platsen uppges som ett nybygge på ödemark. På en skogsdelningskarta från år 1738 anges både Äpsätter och Korsgatan som avgärdade enheter från Lanna by. Vid den tidpunkten hörde markområdena till Lanna by. De tidigaste skriftliga källorna för Lanna finns från år 1444 (Landha) genom ett brev i Riksarkivet SOFI (Westin 2006).

I äldre mantalslängder redovisas en brukare vid Korsgatan (från och med 1642), något som i början av 1700-talet blivit tre brukare, av vardera $\frac{1}{3}$ Korsgatan. Långt senare redovisas Korsgatan som $\frac{1}{2}$ skattehemman, men möjligen har Korsgatan varit kronojord under 1600-talet (svåräst). Oavsett klassificeras det som kronoskattehemman vid en förrättning för laga delning år 1795. Då ägs $\frac{2}{4}$ av brukspatronerna Grill och Öhrman och $\frac{2}{4}$ av brukaren Abraham Pehrsson. Under senare delen av 1800-talet sker sedan flera hemmansklyvningar och ägosplitt-ringar som lägger grund för dagens fastighetskarta.

Det äldre kartmaterialet visar att platsen för den aktuella utredningen är ängsmark. Detta gäller såväl vid storskiftet 1796 som vid laga skiftet 1842. Vid en hemmansklyvning 1905 bildas den aktuella enheten Korsgatan 1:14, tillsammans med tre andra nybildade enheter. Då finns hussymboler i östra delen av 1:14, vilka motsvarar dagens boningshus och ladugård.

Utredningsgrävning

Två schakt grävdes utmed sträckan för den tilltänkta VA-anläggningen. Schakt 1 grävdes i nord-sydlig riktning längst med boningshuset. Under ett upp till 0,20 meter tjockt lager med matjord fanns den sterila marknivån som bestod av ljusbrun sandig silt. Schakt 2 grävdes i öst-västlig riktning mellan ladugården och högen Hidinge 9:1. Djupet varierade från 0,05 upp till 0,20 meter. I den västra delen låg grästorven direkt på en stenhäll. Österut låg matjord ner till ett djup på 0,20, under vilket stenig morän vidtog. Inga observationer av arkeologiskt intresse gjordes i schakten.

Figur 4. Foto av schakt 2 med högen Hidinge 9:1 i bakgrunden, taget från öster av Erica Strengbom.

Tolkning

Den aktuella fornlämningsbilden tillsammans med resultaten av tidigare arkeologiska åtgärder i närområdet, indikerade att det inom utredningsområdet skulle kunna förekomma lämningar från såväl förhistorisk tid som från medeltid. Trots den direkta närheten till högen Hidinge 9:1 resulterade utredningsgrävningen inte i något av arkeologiskt intresse. Inga förhistoriska lager, anläggningar eller fynd, inga spår av odling eller övriga historiska lämningar kunde heller påvisas.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Syftet med den arkeologiska utredningen var att klargöra i vilken utsträckning som det förekom fornlämningar inom utredningsområdet. Den arkeologiska utredningen omfattade:

- Arkiv och litteraturstudier, samt kartanalyser. Arbetet omfattade relevant material inför utredningen.
- Utredningsgrävning för att fastställa karaktären av oklara fornlämningar.

Utredningsarbetet följde den upprättade undersökningsplanen och utredningen visade att inga fornlämningar berördes. Syftet är därmed uppfyllt.

Referenser

Tryckta källor

- Bergold, H. 2005. Fornlämning 105 i Hidinge socken. Järnåldersboplats. Närke, Hidinge socken, Sättran 1:19, RAÄ 105. Arkeologisk förundersökning. UV Bergslagen rapport 2005:15. (RAÄ dnr 321-2107-2005)
- Holm, J. 2005. Fornlämning 107 i Hidinge socken. Del av boplats från tidigmesolitikum. E18, Örebro-Lekhyttan. Närke, Hidinge socken, Knutstorp 1:2, Sättran 1:19. UV Bergslagen rapport 2005:10. (RAÄ Dnr 422-2260-2004 och 422-3250-2004)
- Kraft, A. 2006. Äpsätter – en järnåldersboplats i Närke Närke, Hidinge socken, Äpsätter 1:5. RAÄ 109. Arkeologisk undersökning UV Bergslagen rapport 2006:1. (RAÄ Dnr: 423-2320-2005)
- Lagerstedt, A. (red.), 2008. På väg genom Närke - ett landskap genom historien. Särskilda arkeologiska undersökningar, Hidinge 105:1, Vintrosa 69:1, 85:1 och 92:1 och Vintrosa 96:1 och 63:1, Närke. Rapporter från Arkeologikonsult 2008:2025. (RAÄ dnr 321-2918-2008)
- Westin, Å. 2006. Arkeologisk undersökning. Medeltida åkerbruk vid Äpsätter och Korsgatan. Närke, Hidinge socken, Äpsätter 1:5 och Korsgatan 1:16, RAÄ 84. Riksantikvarieämbetet Avdelningen för arkeologiska undersökningar, UV Bergslagen Rapport 2006:6. (RAÄ dnr 321-963-2009)

Kartor och arkivmaterial

RIKETS ALLMÄNNA KARTVERK

Bred J112-83-23b, Häradsekonomiska kartan 1859–63.

Tortuna J133-11H3a62, Ekonomiska kartan 1961.

LANTMÄTERISTYRELSENS ARKIV

Hidinge socken

Korsgatan nr 1 1795 Laga delning s29 -15:1

Korsgatan nr 1 1840 Laga skifte S29-15:2

LANTMÄTERIMYNDIGHETERNAS ARKIV

Hidinge socken

Korsgatan nr 1 1795 Laga delning s29 -15:1

Korsgatan nr 1 1840 Laga skifte S29-15:2

Örebro län

Korsgatan 1796 storskifte18-HID-34

Korsgatan 1842 Laga skifte18-HID-77.

Korsgatan 1905 Hemmansklyvning 18-HID-192

DIGITAL DATABAS FÖR FORNMINNESINFORMATION FMIS

<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>

(2015-10-08)

SGU SVERIGES GEOLOGISKA UNDERSÖKNINGAR

http://apps.sgu.se/kartgenerator/maporder_sv.html

(2015-10-21)

Tekniska och administrativa uppgifter

Landskap	Närke
Län	Örebro
Kommun	Lekeberg
Socken	Lanna
Fastighet	Korsgatan 1:14
Fornlämningsnummer	—

Projektledning	Erica Strengbom
Personal	Erica Strengbom, Helmut Bergold

Undersökningstid	2015-09-22
Exploateringsyta	80 m ²
Undersökt yta	80 m ² , 50 löpmeter
Koordinater	X 495360 Y 6567825
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Länsstyrelsens diarienummer
431-3962-2015

Arkeologgruppens projektnummer
2015_50

Arkiv
Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv
Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd
Inga fynd omhändertogs.

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell

Nr	Storlek (m)	Djup (m)	Beskrivning
1	15 x 1	0,10-0,20	Grävdes i den västra delen av utredningsområdet i tomtmark längst med boningshuset i nord -sydlig riktning. Djupet varierade från 0,10–0,20 meter med grästorv, humöst matjordslager ner till gulbrun sandig silt.
2	17 x 1 11 x 1 7 x 4	0,05-0,20	Grävdes från den befintliga stenkistan och österut mellan högen Hidinge 9:1 och Ladugården i öst -västlig riktning, 17 meter långt och 1 meter brett. Djupet på schaktet varierade från 0,05 meter till 0,20 meter matjord ner till gulbrun sandig silt och större moränsten. I höjd med ladugårdens sydöstra hörn svängde schaktet åt nord -syd och grävdes 18 meter långt och 1 meter brett i söder. Den norra delen breddades till 4 meter.

